

B. WESSELÉNYI MIKLÓS KIADATLAN LEVELEI KOSSUTH LAJOSHOZ.

— NEGYEDIK ÉS BEFEJEZŐ KÖZLEMÉNY. —

LXXXVIII.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1847. decz. 20.

Szeretett barátom! E soraim vételekor megbizottaink már Posonyban vagy ahoz közel vannak. Ide mellékelve küldök ügyünkben írt néhány levelet. Élj boldogul, barátod.

U. i. A Széchenyinek s Vay Miklósnak írott leveleimet ohajtom, hogy megolvassátok: azért azokat oly borítékba tettem, melyen gummizott czimerem van, hogy olvasás után a gummit megáztatván, becsinálhassátok.

[Wesselényi e napról írt gr. Batthyány Lajosnak, gr. Vay Miklósnak, gr. Majláth Györgynek, gr. Vay Ábrahámnak, br. Wenckheim Bélának, Bernát Sigmondnak, Szemere Bertalanak, Bónis Sámuelnek, Tarnóczi Kázmérnak, Lónyai Gábornak ugyanez ügyben.]

LXXXIX.

Kossuthnak. Zsibó, 1847 decz. 21.

Szeretett barátom! Megint küldök ügyünkben néhány levelet s egy pár adatot. — Ez uttal Teleki Domokosnak címeztem azokat. Az adatokat s egy pár nyiltan hagyott levelet olvass meg, kérek, főként a mit Lónyai Gábornak s Tarnóczinak írtam. A Lónyai Gáboréban említett ténynek Szolnokot illetőleg jól végire jártam; Krasznából még várom a tudósítást. Élj boldogul, barátod . . .

[Tarnóczinak írja Wesselényi, hogy nov. 26-iki kerületi ülési beszéde aggodalmat keltett, hol így szólt: »ha Magyarországon törvény van arról, hogy a részek Magyarországhoz csatoltassanak, Erdélyben törvény van, hogy azok Erdélytől el ne szakíttassanak.« Ily törvény nincs s a részek elvétele

nem sérti Leopold diplomáját sem, melyben Erdély integritását igéri; mert ő megtagadta ezek Erdélyhez kapcsolását s csak 1732-ben a Carolina resolútió kapcsolta őket Erdélyhez, Erdély kívánata s Magyarország beleegyezése nélkül. Ezért 1836-ban a kormány is elismerte, hogy az 1741 és 1792-ben becsúsztatott »auditis etiam Transylvanis« szükségtelen s ezért 11 évig végre nem hajtani az 1836: XXI. t.-cz-et nagy bűn és hiba volt.

Lónyay Gábornak írja decz. 22-ről, hogy a kibúvó ajtók elzárása a tényleges visszakapcsolás elől, a fő szükség s minthogy most Erdély 1847-iki feliratába fognak kapaszkodni, ki kell mutatni, hogy e kérdésben Erdély ellentmondása semmis; mert a hozzászólás joga csak Magyaroszáé. E kérdésben fősérelem az, hogy a részbeli megyék ellen az elmarasztaló ítéletet nem hajtották végre. A 10-ik orsz. ülésben a személynök a megyéknek még karhatalommal való ellenállását említette; de ez nem igaz; mert K.-Szolnok megyében az alispán a Gubernium parancsából ellent állott ugyan az executiónak; de az executió utáni karhatalomnak az ellentállást nem jelentette ki. De még ha így volna is, végre kellene hajtani. Az unióról annyit szólnak csak e kérdést akarják elnyomni]

XC.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1847. decz. 31.

Szeretett barátom! F. hó 23-iki leveledet örömmel vevém. Azon levél írása után csakhamar fel fogtak küldötteink érkezni. Tőlük meg fogtad tudni azt is, mikint azon hiedelem, hogy Kővár a magyarhoni gyűlésre választott volna követeket, egy hibás, csakhamar vissza is vont hirlapi czikken épült. Ha választottak volna követeket, már eddig fenn lennének, de arról ott szó sem volt s alig is lehetne.

Hogy az ostorozandók illően megostoroztassanak, igen helyes; de — azt hiszem — itt az ostorozás nem lehet cél. Hanem eszköznek kell a visszakapcsolás elérésére lenni. Nehogy annyira suhogjon és sujtson tehát az ostor, hogy az érdekeltek megcsökönyösödjének.

Miskának irok. Köszöntsél, kik rólam emlékeznek, valamint küldötteinket is. Áldás legyen ez új év folytán át működéseitökön. Mit egészséged felől írsz, szintűgy szomorít, mint nyugtalanít. Neked nem szabad most betegnek lenned; erre nem szabad érkezned. Kérlek, a hon nevében kérlek, közöld bajodat, gyógyítsd magadat Attomyrral. Ne gondold, hogy a folyvásti munka mellett is a jól választott szereknek hatásuk ne lehetne. A munka nálad nemcsak második természetté vált.

sőt annyira szükségessé vált neked, hogy a nélkül lennél abnormis állapotban. A henyélés inkább zavarná curádat, mint a megszokott munka.

Nőm téged igen szívesen köszönt, áldjon az Ég! barátod W.

XCI.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1848. jan. 6.

Szeretett barátom! Iveket szeretnék neked írni: egyben nézetemet közölvén veled, másban kérdést intézvén hozzád. De Barátom! drágább időd s többet kell dolgoznod, tenned, hogysen hosszú levél olvasásával szabad lenne rabolni idődet. Azért csak a részekről: Katona Miklósnak irok jelen postával s küldök néhány iratot. Azok közt a krasznai jegyzőkönyvi kivonat jól használható.

Tudom, hogy eddig ez ügyben annak minden részletét illetőleg sok mondatott. Fájdalom: mi itt szörnyű későn jutunk a mondottak tudásához. A felsőházban T. ¹⁾ L. szólt Dec 11-én a részekről s a visszakapcsolás kívánásának főokául azt adta, miszerint kívánni kell, hogy a korszerűbb uton járó s erősebb Magyarhon a részekkel *erősödjék*, »s hogy Erdélytől, hol a szabadság ideje lejárt, elvéttessenek ezen megyék.« Én ezt nem mondtam volna ki, sőt inkább azt mondanám, hogy azon félelem, miszerint a részekkel Magyarhon annyira erősödendik, hogy a kormány vele még inkább nem fog bírhatni, alaptalan; s hogy a nyereség, miként a részek követői a RR. közt ne időljenek, korántsem oly nagy, hogy azért a kormány részéről jó számítás és eszély lenne törvény végrehajtásának nem akarása vagy nem tudása, gyűlöletessé vagy nevetségessé tevő borzasztó nagy árán vásárolni azt meg, sőt hogy a kormánynak a részbeli megyék mostani okolilag jól sikerült demoralizatiója következtében tiszta nyeresége lenne azon megyéknek ottani ülésében, és hogy a RR. most valóban csak elvből és korántsem pártérdeki számításból kívánják a visszakapcsolást. És ez való is; mert ezen szegény megyék most ugy subjugálva vannak, hogyha követeket küldenek, azok kétségen kívül most és Isten tudja meddig oly pecsovicsok lennének, melyektől még Babarczy, Pocaly, Bory et consortes is elborzadnának. Ugyanazon 11-ik ülésben T. D. pedig Dezsőffy Emilnek, ki az erdélyi közelebbi országgyűlésről oly magasztalólag szólt, felelvén, elmulasztotta ezen igen jó alkalmat, melyben teljesen felfedezhette s kimondhatta volna, hogy az erdélyi conservatívek a hon békéje, sőt saját birtokuk s éltök

¹⁾ Gr. Teleki László.

veszélyeztetésével mennyire kívánták conserválni az eddigi parasztnyúzó s nyúzható viszonyokat. Kérlek, közöld ezen két barátinkkal ezeket s mondd meg nekik, miszerint tőlök sokan várjuk, hogy az erdélyi szabadszelleműek s általában a magyar név becsülete mentségére igaz és eleven színekkel lefessék, hogy Erdélyben azok, kik magokat kormányiaknak nevezik, a kormány érdeke mindenfelé mutatott iránya s itt is kifejezett akarat ellenére szennyes önzés vakult dühében miként akarták még az Ulászló korabeli törvényhozóknál is illiberalisabb szellemben a parasztokkali viszonyok rendezése annyira léleekben járó alkalmát allodiaturáik szaporítására használni fel. Nem állhatom, Barátom, hogy ezen emberek szelleme jellemzésére meg ne mondjam neked, miszerint egyik fővezetőjük, a középszolnoki főispánnak vallomása szerint úrbér tárgyában elve: »toujours prendre, jamais rendre et encore prétendre.«

Nőm szívesen köszönt, áldjon az Ég! barátod W.

U. i. Kérlek, figyelmeztess Katona Miklóst, hogy a postán keresse fel leveletem.

XCII.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1848. jan. 27.

Szeretett barátom! Még mind bizonytalanságban vagyok, mi lett a partiumot illető indítványodnak országos ülésben s felsőtáblánál sorsa. Indítványodat sem olvashatám még terjedelmében.

Az országgyűlés folyta, szelleme, úgy látszik, jó. Igaz, hogy sok dolog távolról jobbnak látszik; az árnyoldalak csak közletről tűnnek fel; de a hangulat mindenesetre jobb, mint hinni s remélni lehetett.

Az indirect adó rovatai közt óhajtottam volna, hogy a pálinkagyártás s nem csak az, hanem a pálinkaárulás is egyik főhelyen álljon. Ha a valódi polgárosodás s értelem nincs még — fájdalom — annyira fejlődve, hogy a szesz italok készítése s árulása, ezen igazi privilegizált mérgezés általában el legyen tiltva, törölve: vegye legalább a status valami hasznát ezen fonákságnak. Ha a pálinkafőzés és árulás jóformán meg lenne adó által róva s terhelve, a pálinkakórság legalább valamennyire ritkulna is; annak egy fő forrása ezen méreg olcsósága lévén. Lehetne talán legalább még most azt is tenni, hogy mint Poroszországban, a szeszgyártásért fizetni kellett jó nagy adónak jó nagy része visszaadassék, ha a szeszgyáros bebizonyítja, hogy a gyártott szeszt külföldre adta el. Szorosan véve helytelen ugyan a külföldöt is méreggel látni el; azon-

ban még soká maradand csak jámbor fohász, hogy »helyesség és morál jőjön el a te országod!«

Valamirül kell neked szólnom, mifelől már régecske kellett volna említést tennem. Keresztfiannak, a kis Lajosodnak. mult évi nevenapjára egy kanczát ajándékoztam. Gondolván. hogy egy ló sok bizonytalanságnak kitett birtok; jobbnak láttam azt kijátszani. A sorsok elköltek s a televér kanczát igen szép méncsikkójával együtt Gr. Degenfeld Imre nyerte. Ezen kijátszásból jött pénz, t. i. 1000 pft, mit azon kancza csikkójával együtt meg is értek, a mult október 1-ső napjára egybegyűlt. Ha beleegyezel, ugy ezen pénzt azon üdőről szóló kötlevél mellett, mint kamatolandó tőkét magamnál tartom még. Ha ezt helyesled, írd meg, hogy az évi kamatot mindenkor hol fizessem le. Nem lenne-e jó, azt mindig a takarékpénztárba tenni, hogy ott növekedjék, míg a fiu 20 éves leend? Ha pedig másként akarod keresztfiannak e pénzét számára használni s gyümölcsöztetni: rendelkez tetszésed szerint. A nálammaradás esetében a kötlevelet közelebbről elküldöm.

Résztevő fájdalommal értettem sógorodnak elhunytát. Szegény nővéredre nézve borzasztó ezen csapás. Adjon Isten neki, mint anyának, erőt annak elhordozására. Nődre is, tudom. lesújtó volt ezen vesztés hatása. Kérlek, tudasd velem hogy-létöket s velök legőszintébb részvéteimet.

Nőm igen szívesen köszönt. Áldjon az ég! barátod.

U. i. A *Hetülap* 2, 3 s 4-ik számaiban az Austria s honunk közti vám felöli cikket bár ne Te, hanem más valaki írta volna; mert így hazánk két oly egyénre lehetne büszke, ki ily felséges valamit képes irni.

XCIII.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1848. jan. 20.

Szeretett Barátom! Katona Miklós tegnapelőtt érkezett ide s mene még azon éjjel haza. Azt, hogy Kővár követet küldjön, — a mennyire a körülményeket ismerem, nem hiszem, hogy eszközölhette volna; azonban alkalma sem lett próbát tenni; mert a közgyűlést az administrator még folyó hó 14-én megtartotta; őtet pedig még egy más szolgabíróval együtt hivatalától felfüggesztette.

Örömmel értettem tőle, hogy a hangulat a részek ügyét illetőleg nálatok s a felsőtábla egy részénél is jó. Nagyon sajnálom, hogy ő elébb indulván le; indítványod felől bővebben szólani nem tudott. Nagyon vágyom azon indítványt már olvashatni. Irod minapi leveledben, miszerint a kormány e tárgyban úgy sarokba fog szoríttatni, mikint vagy meg fog

közelebbről a visszakapcsolás történni, vagy ostromozás leend, milyen már rég nem volt. A sarokba szorításnak hiszem, hogy ilyen lesz az eredménye; de az alternatíva egyik fele valódi s közvetlen hasznot nem sokat hajtand. Épen ezért óhajtottam volna, hogy ne szoríttassék a kormány felette nagyon sarokba. — Én hasonlatosságot látok a 834-iki erdélyi s a mostani pozsonyi országgyűlés közt. Amaz által is úgy sarokba volt a kormány szorítva, hogy menekülni nem tudott. De mit tett? az országgyűlést kergette szét. Ti is vagy Apponyit kergetitek el, vagy ő kerget el titeket. Épen azért, hogy ne legyen a sarokbaszorítás által ez utóbbira kényszerülve, javaltam volt azt, mit decz. 17-iki levelemben írtam. Hogy a 21-ik cikk teljes végrehajtásának megkivánása a teendők legelsőbbike — kétséget nem szenved. De hiszen a kormány által előterjesztett törvényjavallatnak valamint czíme sem egyéb, úgy czélzata sem kellett s nem is lehetett annak mást adni, mint a 21-ik t.-cz mikénti végrehajtása. — Hogy a végrehajtásra semmi új törvénycikkre sincs szükség és hogy épen a javallott cikkekből látszik, hogy a végrehajtó hatalmat semmi sem gátolta a végrehajtásban, — az is bizonyos. De mi kár van abban? a végrehajtó hatalom oly tárgyat, mely egyenesen az ő körébe tartozik, — a törvényhozás elébe terjeszt? Ugy mint én gondoltam s javalltam volt, el lehetett volna okozott fájdalom s aggodalomként mondani mindent s teljes expectorativ megrovás után fejezni ki, hogy ámbár a végrehajtó hatalomnak kellett s könnyen is lehetett volna a 21-ik t.-cikket teljesen végrehajtani; de ha a végrehajtás mikéntjét a felség a törvényhozás elébe kívánja terjeszteni: hálával tisztelik a RR. királyunknak azon alkotmányos irányát, miszerint távol attól, hogy gyászos idők példája szerint a törvényhozásra tartozó tárgyakat a végrehajtó hatalom körébe vonná, olyakat is, mik egyenesen azt illelnék, a törvényhozás elébe adni s így a nemzettel megosztani kíván. Hogy most a 21-ik t.-cz. életbeléptét a részbeli törvényhatóságoknak Erdélytől elszakasztásán s magyar kormány s igazgatás alá helyezésén akarjátok kezdeni, s a követküldést ennek következtében eszközölni: — az igen czélszerű, mert míg ezen törvényhatóságok az erdély gubernium alatt lesznek, aligha fognak követeket küldeni; de van a dologban következetlenség is; mert logice az kellene, hogy ama törvényeknek, maga a törvényhozás által már létrehozott, de a kormány közvetett s közvetlen befolyása alatt életől megint megfosztott része, támasztassék újra fel. Jól tudjuk ugyanis, mikint a 21-ik t.-cz.-nek vagyis a visszakapcsolásnak két ága volt: t. i. a részek közjogi és közigazgatási állása felől leendő rendelkezés. Amazt azon t.-cz. maga

megettette, a részbeli megyéknek országgyűlési helyet s szavazatot adván; ezt pedig a kormányra bízta. Természetes tehát, hogy a mi akkor már mindjárt létező ténynyé tétetett, ne létesüljön később mint az, minek megtörténendő létesítése felől tétetett rendelkezés. Adja Isten, hogy igen erélyes működés-töket siker koronázza,

Igaz-e, hogy Waldsteinnal vívtál? s jót szeltél reá? Bár írná meg nekem valaki, hogy miért és miként történt? Nőm igen szívesen köszönt, áldjon az Ég! barátod W.

XCIV.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1848. febr. 20.

Szeretett barátom! A mai postával reméltem megtudhatni, hogy a f. hó. 5-iki megveretés után az ennek rút és káros eredményén valamennyire enyhíteni kívánó 7-ik s 8-iki tanácskozások mit szültek. Azonban a mai posta nékem sem levelet, sem hirlapot nem hozza. Bajos dolog az ily távol s félrelakás, kivált midőn a sors ezen büntetése búfejünken az utak s postarendszer egyenlőn borzasztó volta által cum exasperatione hajtatik végre.

Azon szomorú jelenetnek, miszerint eddigelő majd minden országgyűlés a nemzet jogai öregbítése helyett azokból hol többet, hol kevesebbet eljátszott: nem annyiban az volt oka, hogy rossz utasításokkal és rossz követek *mentek oda*, hanem hogy rosszak jöttek el onnan. Kivált hosszabb országgyűlések alatt mennyien változtak meg. Hogy egy követnek szabadszelleművé válása ritka volt, — s azt hiszem, hogy leendő is — mint a fehér holló, de a másik párthoz szegődötteknek száma — csak a mi tudunkra is, rémítően nagy. A jelen bukást is, gondolom, ily átszegődés okozta. Koráni kezdet. Mentsetek meg, a mit s a miként lehet.

Az egyéb tárgyakra nézve: a honosítási s nemzeti nyelv iránti törvények felett folyt viták alkalmával sajnálandó, hogy a horvátokkal annyit kellett vesződnetek s hogy annyi keserűség mondatott. Batthyányi Lajosnak ugyan mi jutott eszébe s mi birta azon indítványára, hogy horvátok közt a deák nyelv helyett a horvát vagy illyr nyelv tétessék hivatalossá? Vannak dolgok, miknek bekövetkezését — bármennyire rettegtünk is attól — előre kell látnunk. Kinek sorvadásban sinlődő drága betege van s jól tudja, hogy sokáig nem fog élhetni az, szabad-e azért élte fonalát ketté vágni? — Azon indítvány sem tud nekem sehogy is tetszeni, hogy a felső vidékek tótjai feleslege telepíttessék az alföld pusztáira. Nagyobb betegségünk sincs, mint hogy oly kis számú magyaráinkkal

szemben oly sok tótunk van, még szaporítani akarjuk ezeknek számát s eltótosítani honunk magyarabb vidékeit is? Inkább 50000 németet külföldről, mint 10000 slávot bárhonnan is. A német a magyarba inkább bele tud olvadni, s régen talán létezett magába olvasztó erejét e népfaj újabb időkben teljesen elvesztette. Ellenben a poloskához hasonló szapora tót annyival inkább fog a megmagyarítás minden kísérleteinek daczolni, mivel közel lánczolatban marad tót rokonival, a kik közül s azon tót vidékekkel, a honnan jött. Azon feltét alatt, hogy jól rendezett s oly kiseddóvókat, népiskolákat állítsanak, melyekben a magyar legyen fő nyelv s még néhány kikötés mellett, akár egy pár 100000 becsületes német beköltözésétől, sőt gyarmatosításától sem félnék. Ha csakugyan átmenne a tótokkali népesítés eszméje, mellőzhetlennek tartom magyarosításukról oskolák, magyarul tudó papok s minden hivatalos dolgaiknak magyaruli folytatása által gondoskodni.

A fenyegető inséget illetőleg, hogyha annak oly rémítő volta előbb és teljesen tudva van, legillőbb, leghelyesebb lett volna jelen országgyűlését minden egyéb mellőzésével azzal kezdeni. Emberi és polgári kötelesség éhség s éhhalállal küzdők s küzdendők megmentése felől gondoskodni. Csak ki s miután ezt eszközölte, szólhat a teljesített kötelesség nemes önérzetével egyéb bajokról, sérelmekről s kezdhet a haladás kérdései megoldásához nyugodt lélekkel. Ha a körülményeknek nem mindenek előtt s nem elég mértékbeni tudva léte talán menté teheti is az országgyűlést attól, miszerint szennyfoltjának ne tekintessék az, hogy mindenek mellőztével nem az e veszélyben forgó ezerek megmentésével foglalkodott; de bizonynyal fényoldalának semmi esetre sem tekinthető, hogy azon fontosságra bármely mással vetélkedhető, sürgetősségre pedig minden mást felül muló tárgyat csak közbevetőleg vette fel. — Az inségnek jelenre s jövőre ható óvószerei közt kétségen kívül a mérséklenség s jelesen a pálinka nem ivás elől áll. Te említetted is ezt, de ex professo kellett volna ennek. — ugy hiszem — tárgyalatnia. A pálinkafőzésnek jelenben egészen el kellene tiltatnia, vagyis jobban mondva már rég kellett volna azt eltiltaniok. Mit a szeszgyártás mellett az árvai helyettes mentességére felhoztak, szintoly kevéssé áll, mint a mit a Gazd. egyesület választmányja felülről hozzá intézett kérdésre — merem mondani — hivatását felejtve felelt. Mondták, hogy a nép még hálával vette rothadásnak indult burgonyája összevásárlását s kifőzését. Ugyde; már rothadó burgonyát pálinkának sem lehet kifőzni; a mig nem rothadó pedig, volt s van ki megegye, mert ezrek éheztek s éheznek. A gazd. egyesület pedig mondta, miként a marhatenyésztés érdeke nem engedi a szesz-

gyártás megszüntetését. Feledték ezen jó urak, miszerint a párolt burgonya szintoly jó, sőt még jobb bárminő marhának, mint a pálinkafőzéstől maradt moslák. Feledték továbbá, hogy a burgonyából pálinkafőzés jó mennyiség rozsot is igényel, minek emberek szájatöli elvonását éhség idején csakugyan az sem fogja helyeselni, ki nem átallja a állattenyésztést az emberek meg vagy meg nem élhetésével aránysúlyba hozni.

A városok ügyében nagyon sajnálva olvastam Tóth Lőrincznek s még egy párnak nemesség elleni épen nem esélyes kifakadásait s azokat követő megrovásaikat. Az efféle rosz vért csinál.

Kritizálásaim közt eszembe jut az is, miként botránycoktam, hogy a ki idegen hadseregnél szolgál: honfiuságát veszítse. Bár, mindenütt hol golyók cseréltetnek, százankint volnának a majd hadban edzve hazatérendő honfiaink.

A partium iránti indítványodat háromszor is olvasám s növekedő gyönyörrel olvasám. Minden megvan benne, a mi kell s pedig úgy, a hogy kell. Alig kaptam egyebet, mi kimaradt volna, mint annak megemlítését: miként az erdélyi sújtásos és rodomontáros felírata a mult országgyűlésnek [a Jósika műve] egy hatalmas anacronismust foglal magában. Fő erősségül használják ugyanis azt, hogy a felség az Erdély integritását nem sértheti a részek attóli elvétele által, miután a L. Diploma, hittel erősítette, mely diploma azon integritást biztosítja. Amde midőn azon diploma kelt, akkor a részek nem Erdélyhez, hanem M.-országhoz tartoztak; ahoz menvén azok vissza az Apaí halálával, ki azokat szintugy, mint az előtte volt fejedelmek, csak haláláig bírta. Mondhatlan feszültséggel várjuk, hogy a partium ügyében mi fog történni. Közelebbi postával s azelőtt is egy párral irtam s küldöttem Teleki Lászlónak néhány azon tárgyra vonatkozó adatot. Most csak ennyit: 1846. márczius 8-án Pestről vagy Bécsből a következőket írja Deáki Samunak Kovács Lajos: »Olvastam az ő felségéhez készített propositiót a visszacsatlás végrehajtása iránt. Olvastam ő Felsége saját kezével aláirt kormányparancsot, miből láttam, hogy a valóságos visszacsatolás csak a főcancellár restségén tört meg eddig. Ebből láttam, hogy a császár négy évben egymás után sürgette keményen a visszacsatlás ügyét; végre most keserűn így szól a Handbillet: Ez által lőn alkalom az Oppositio némely megyéiben gyanut és bizalmatlanságot támasztani kormányom ellen s azt folytonosan terjeszteni. Midőn azért e halasztásnak okait magamnak előadatni parancsolom, egyszersmind rendelem, hogy előbbi négy évben általam kiadott parancsok értelmében, a visszacsatlás végrehajtását kimerítő felterjesztés tüstént megkészíttessék s előmbe terjesz-

tessék, hogy legfensőbb kir. határozatomat arra mielőbb kiadhassam. 2-ik Dec. 1845. Ferdinánd.»

Vetted-e Január 27-iki leveletem? Kérlek, tiszteld nődet s csókold gyermekeidet nevemben s nőméiben, ki téged igen szívesen köszönt. — Ő szegény most sincs jól s a mellett győtrő aggodalmak közt élünk; mert itt is kiütött a helységben a vörös himlő, mely Zilahon, Kolozsvárt, Deésen s több helyen skarláttal együtt az egész télen dühöngött. Köszönts, kérlek, a köszöntendőket. Élj boldogul, maradok barátod.

XCV.

Kossuthnak. Zsibó. 1848. febr. 28.

Szeretett Barátom! Február 17-iki gyönyörű leveledet vettem, annak mind örvendetes, mind komoly tárgyaira fentartom magamnak a mentől előbbi válaszolást. Most csak igen röviden valamiről. A *Hetilap* 2-ik s 3-ik számjában értettem, hogy nem régiben felrugtatták a lenfonal vámját 50 krról 2 frt 30 krra s fehérítve 3 frt 20 krról 5 frtra. Tudod, miszerint a nőm apja Szedresen telepedvén meg, több szövőszékkel s jó sikerrel működik. Készítményének jócska kelete lévén, még egyszer annyira vagy még nagyobbra is akarja üzletét emelni s e végre most az ősz óta építési anyagok s egyebek szerzésére feles költségeket tett. Valjon az említett vámfelemelés nem fogja-e az előállítást oly drágává tenni, mint a hogy gyolcsait az olcsóbban előállító csehek és sleziaiak mellett el ne adhassa? Kérlek, írd meg ez iránt véleményedet.

Irod, hogy a »bécsi finantia minden órán egy új statusbankrot körül jár.« Egy ily bankrotnak az egyesekre, tőkepénzesekre, úgy mint adósokra, mi lehetne hatása? Minden kötlevéldarab húszasokról szóló. Oly istentelenséget talán csak nem lehet gondolni, hogy ily kötelezettségek mellett is a hitelező valami devalvált mennyiséggel kényszerítettessék megelégedni? A banknótának tudtomra még nincs cursusa, egyszerre miként deválválódhatnának? — A pesti takarékpénztárban nem gondolod-e az odatett pénzeket a netaláni statusbanquerot esetében eléggé biztosítottaknak? Miért lenne más távoli, p. o. a debreczeni takarékpénztárban több biztosság?

Áldjon az ég, hogy nem idejére, hanem sikerére nézve oly Xenophoni hátrálást tudtál kivívni. Vajha tudhatnám a dolog és dolgok folyta rejtettebb oldalait.

Azt, hogy a horvátoknak kebelbeli dolgaikban anyanyelvük használata megengedtessek: én is indítványoztam volt a *Szózat*-ban. De nem úgy értettem, hogy az a felső tábla által ingyen vettessék oda, hanem hogy már az alsó

tábla tegye az engesztelés céljából rokonérzet jeléül s béréül annak, hogy ők is a magyar nyelv iránti idegenkedéssel felhagyjanak. Ha most a dolog már meg van pendítve, s a miatt azt az alsó táblán ellenezni már nem tanácsos, szükséges lesz legalább annyi jót halászni ki belőle, hogy mivel meg leend nekik engedve, hogy közigazgatási s pörös dolgaikban s keblökben horvát nyelvvel éljenek, szűnjék meg közöttük is a deák nyelv használata vagyis diplomaticai érvényessége, valamint minden hivatalos levelezéseik magyar törvényhatóságokkal s kormányzésekkel, ítélőszékekkel, úgy minden felirásaik s fellebb vitt pöreik általuk ne deákra, hanem magyarra fordítassanak, illetőleg magyarul szerkesztessenek. Ennek lenne legalább annyi nyeresége, hogy sokan lennének kénytelenek közöttök magyarul tanulni.

Az erdélyi kormánynak a magyarhoni kormány s közvéleménynyeli daczolásának nem csekély jele, s a felségnek nem kis compromissiója az, mikint általa dicsírteték [L. *Mult és Jelen* 14-ik számában] meg azon főispán, ki nyílt konferenciában azt nyilvánította, hogy a felség nevébeni ítélet végrehajtóját, úgy szólván az ő képében működő ítélőmestert, tehát részint személyének emanatióját, meg kellene verni s kötni.

Nagyon szomorított, hogy Szentkirályi — mint mondták — veled meghasonlva eltávozott. Hála istennek, hogy visszament; adja az ég: ne maradjon köztetek a keserűségnek legkisebb magva is.

Örömmel látom leveledből, hogy a nádorral a részek iránt is szóltál, s vagy vele érintkezésben. Meglátjuk, ez ujjhuzásban övé leend-e vagy Jósikáé a diadal?

Adja a mindenható, — mit erősen reméllek is — hogy tisztelt nőd egészségét már visszanyerte legyen. Nekem hitem az, hogy a minket annyit rongált ég házi boldogságunkat adta bonificatióul s hogy ezzel is el ne higyjük magunkat, ezen körben is olykor ránk ijeszt, de nem veendi el tőlünk, mire — árva lelkemre mondom — teljesen reászolgáltunk. Az én nőm is ősz óta beteges, de hiszem istentől, hogy teljesen visszanyerendi s tartósan élvezendi egészségét ezen őrangyalom. Ő titeket igen szívesen köszönt, gyermekeidet velem együtt csókolja. Aldjon az Ég! barátod W.

XCVI.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1848. márcz. 6.

Szeretett Barátom! Már aligha igen sűrűn is nem mennek leveleim. Sok s fontos dolgaid közt apróságokra rabolni idődet bűn; de mégis kell neked ezuttal is egy tárgyról írni.

Talán kár volt, hogy február 12-én a személynök ellenvetésére s okoskodásaira a részek tárgyában bővebben s czáfolóban nem feleltetek. Gondolom, hogy jól lett volna alapos czáfolat által bevágni utját annak, hogy azon okoskodások s ellenvetések a fő RR-nél is ismételtessenek. Azon ellenvetések főként a törvénykezési nehézségekből merítettek: többek előtt — hihetően — fontossággal bírónak fognak látszani, holott voltaképen súlytalanok. Mi lett volna könnyebb s a végrehajtó hatalom körébe tartozóbb, mint a 21. t.-cz. következtében kimondani: hogy ezentúl a megyékből a perek nem az erdélyi kir. táblához s guberniumhoz, hanem a m.-honi kir. táblára fognak fellebbeztetni s e végre oda ideiglenesen napidij mellett egy-két oly erdélyi vagy partiumbeli egyént rendelni, ki az ilyen pörökben előadó legyen sat.

Sem figyelemnek, sem erőnek eldarabolása nem jó, midőn azok pontosításától lehet inkább sükert remélni; azonban az előttünk álló roppant fontos tárgy, ha nem kerülend is mindjárt szőnyegre, de vannak már a megpendítettekén kívül is olyanok, melyeket jelen országgyűlésén sem lehet hallgatással mellőzni. Ilyen, meggyőződésem szerint, egy nagyszerű nemzeti »Nőnevelőket képező intézet« felállítása. Tudod, Barátom, hogy az nékem régi kedvencz, csaknem rögeszmém. Szerettem volna az ügyet socialis téren létesíteni, vagy legalább megkezdeni; de engem változó körülményeim mindig gátoltak, valamint gátolnak most közvetlen működve lépni fel; mást sem ösmerem s nem is ösmerek olyat, kinek lenne ideje, erélye s kedve ezen nem kis vállalat létesítésének eszközlésére. Ha kimondaná most az ország a mondottam intézet szükségét s ki azt, hogy azt országos költséggel is segíteni kész: ez talán első lépésnek elég lenne s a többit az alakulandó egylet s annak választmánya megtehetné. Azonban, ha lehető, még jobb lenne, az országgyűlésnek még többet tennie, bizottmányt nevezvén ki, országul rendelkeznie a felállítandó intézet elveiről, irányáról, kiterjedéséről s költségeiről. Ird meg, barátom, e tárgyróli véleményedet. Ha kivihetőnek s jónak látnád; intéznék én vagy más valaki Pestmegyéhez indítványt e tárgyban adandó utasítás iránt. Mig olyatén intézetünk nem lesz, nem lesznek magyar nőnevelők s ennek következtében nem lesznek — főként gazdag s nagy házainknál — magyarul tudó s magyarul érző hölgyeink s leányaink s mig ilyenek nem lesznek, addig nemzeti érzet s igaz magyarság ifjaink közt sem lesz valóban honos. A salonok nyelve nem magyar nyelv s a felső táblánál uraink csak kinosan fognak inkább mekegni, mint beszélni magyarul.

Nőm igen szívesen köszönt. Nődöt mindketten tiszteljük

s szivükből óhajtjuk, hogy egészsége teljesen helyreállott legyen. Elj boldogul, barátod W.

U. i. Széchenyiről magam is gyakran fájdalmak közt érzettem s vallottam meg magamnak, hogy jobb lenne, habár Chinában uralnák is, mintsem hogy köztünk gyanúsítások s sophismák által rosznak hintse magvait. Azonban most a vasutak-róli javallatában — úgy látszik — vissza van megint adva saját magának s nemzetének. A munkát még nem olvastam; csak a *Hetilap* s *P. Hírlap* közléseiből is ítéltetvén: a munka nekem tetszik. A jót mindenkiben s benne kettősen kell méltatni, ápolni; mert rosszat vagy legalább ártalmast bizonynyal senkiben sem fájlaltunk inkább látni, mint benne. Ha jelen javallata közjogi nagy nemzeti vagy érdek sértése nélkül általunk is pártoltathatik, azon tekintetből nagy nyereség leend, mivel ő az által újra meg lesz — legalább nagy részben — ügyünknek nyerve.

XCVII.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1848. márcz. 13.

Tisztelve hajlok meg, Barátom, a márcz. 3-iki beszéded szónoklati fénye előtt. Mint rokonimat ölelem annak eszméit, áldván az eget, hogy ők, kiket távolról s csaknem lappangtatva kellett ezelőtt néhány évvel honosinkkal megismerkedtetni, most általad mutatva be, nyíltan léphettek fel az ország színe előtt s nyílt karokkal fogadtattak. Roppant fontosságú körülmények, reánk nézve igen szerencsés egybetalálkozása, oly kedvező pillanatot idézett elő, milyent az ég ritkán juttatott számunkra. Ritkán tudták nálunk a szerencsés körülményeket használni. Ki tudta és tudja, nagy annak érdeme. A mart. 3-iki indítványodnak mérhetlen nagy lehet és leend honunkra, sőt a monarchiára is üdvös hatása, hogyha fogjuk és fogják azt használni tudni s hogyha a körülmények kedvezők maradnak. A most előttetek álló fontos működéseitekben nem csak lelkes örömemnek, de szent kötelességemnek is tartanám bármi csekély részt is venni. Haladék nélkül indulnék közitekbe, de nőm terhes beteg. Már hónapok óta többféle bajok s szenvedések által rongáltan, most közelebbről előbbi bajai csoportjához torokgyuladást kapott s most abban sinlik. Alig merem remélni, hogy egy pár hónap előtt utazható állapotra vergődjék. Gyermekeink is igen kicsinyek, a gyermekekre veszélyes ezen hónapokban utazni. Nőm nélkül pedig, ha lenne is annyi — mondhatom — óriási erőm gyámoltalan állapotomban útra indulni; de őt ismerve tudom,

hogy ez reá nézve most veszélyes következésű lehetne s lenne is. Így tehát csak áldásomat küldhetem nektek.

Távolból a legközelebbi körülményeket s azok szövedékeit nem ösmerve — alig lehet dolgokhoz helyesen szólani: azonban ha nőm betegsége írásra időt enged, s kedvet ad, úgy fogok e napokban Neked néhány tárgyról írni, melyek, gondolom most előfordúlhatnak.

Ha van, kinek meghagyhatnod, iratnád meg vele nekem a dolgok fejleményeinek, folyvásti fejlődéseinek rejtettebb szálait. Valóban nagy jót teendenél velem. Testi setétségben élvén, kettősen keserves dolog az iránt is homályban lenni, minek szüntelèni folyta annyira s mindenekfelett érdekel. Áldjon az Ég azokért, a miket tettél, s adja áldását azokra, miket vagy teendő, barátod W.

XCVIII.

Kossuth Lajosnak. Zsibó. 1848. márcz. 23.

Szeretett Barátom! Csak tíz nap előtt írt levelem s e jelen közt eseménydús, egész életüdő fekszik. Hála az égnek, nem tévedtem, mondván a minapi levelemben, miszerint a mart 3-iki indítványoknak mérhetetlen nagy lehet és leend honunkra, sőt a monarchiára is üdvös hatása, hogyha fogjuk és fogják azt használni tudni s hogyha a körülmények kedvezők maradnak. Áldás reád s mindazokra, kik azt tudtátok használni, s áldott legyen az úr szent neve, hogy a körülmények kedvezők nemesak maradtak, sőt még reményfeletti jó s kedvező fordulatot vettek. E kedvező fordulat s az események ellenállhatatlan gyorsasággal fejlődő folyamának kell tulajdonítanunk, hogy indítványod mennyei szikrája derítő, melegítő s tenyésztő, fénynyé s lánggá vált ország s országokszerte. Oly szívemelő s kebeldagasztó mindaz, mi azóta történt. miszerint természetesnek látnám, hogy bárki is azokat hallván, s olvasván, szemeit dörgölve, igyekezzék meggyőződni arról, hogy nem alszik s nem álmodik. A lelkesültség örömviharában bajos higgadtan fontolni s jónál és felségesnél egyebet látni: rajtam azonban az öröm élvezete közt nehéz gondok ülnek. Az absolutismus átkos rendszerének a zsoldos katonaságon kívül három gonosz tényezője van: hierarchia, olygarchia és bureaucratia. Ezek nálunk is nagyon s szintoly fájdalmasan mint veszélyesen lőnek a legközelebbi események által sértve. Nem fognak-e ezek bármi erőfeszítéssel reaction dolgozni s reactiót eszközölni? Reform mindég az értelem s azért üdő szerübb — kivált nálunk — egy kisebb szám vagy kevesek míve, de e mű bármi fényben és gazdag remények közt

jelenjék meg: szappanbuborékként pattanhat szét, ha nincs jóra kész s legalább valamennyire mívelt és értelmes nép. Ez hiányzik nálunk. Pedig csak ehez támaszkodva verheti vissza, nyomhatja el a reform a reactio titkos és nyílt megtámadásait. A mi népünk, mely Pesten és másutt mint ilyen jelent meg s demonstratiókat tett, szinte csak annyira létezik s szinte csak úgy igazi nép, mint voltak faluk és városok, melyeket a Catharina utazásában hizelgői festve helyeztek utja közelébe. Csak mesterkéltnépség a miénk, egy két maroknyi lelkesült ifjak s írókból improvisálva. A valódi tömeg legfeljebb a látványban gyönyörködni vagy báméskodni gyűl egybe lélek s részvét nélkül. Egy része pedig e városi tömegnek s még inkább a faluk népeisége, sokkal kevésbé érzi a szellemi nyomást, — mely ellen a reform tüsténti sikerrel működhetett s működött — mint a szegénység rögtön nem orvosolható nyomását. És ezen nyomás alóli *egyszerrei* felszabadulását reméli ugy lehet már is s követelendi talán nemsokára. Megtanulandja könnyen ez a szerencsétlen *Nemzeti dal*-ból az »esküszünk, hogy rabok többé nem leszünk«-et; csakhogy könnyen megeshetik, miszerint azt értendi rajta, hogy sem megyei, sem földesuri előljáróinak az eskü kimondása után többé ne engedelmeskedjék. Igaz, példás mérséklet jellemzé eddig mindenfelé e jelen mozgalmakat s hála Istennek, nálunk is. Azonban bár az általam szeretett s becsült ifjuság inkább lelkes és buzgó eszköz volt volna, higgadtabb s érettebbek vezérlete alatt; mert már is mondattak s irattak olyanok, melyeket rosszakarat ellenünk s ügyünk ellen fog felhasználhatni. Igen jó hogy Klauzál Pesten van, bár Deák is lenne ott.

A másik, mi nekem sok aggodalmat okoz, az, hogy Pozsonyban a horvátok sem maguk nem nyilatkoztak, sem általatok felszólítva nem lőnek. Ők ellenszenveikkel, igényeikkel szintoly tekintélyes, mint fenyegető Európaszertei szláv combinatióikkal nem ignorálhatók; — és az sem képzelhető, hogy nyugton engedjék magukat a magyar szellem által absorbéaltatni s elmulaszszák rokonaikkal fogva kezét, nemzetiséggel vívni ki maguknak azt, t. i. alkotmányosságot és önállást, mit velünk együtt csak nemzetiségük árán nyerhetnek meg. Én a szlávok vagy horvátok részéről hallgatást vihar előtti csendnek tekintem.

Fogtad már hallani, miszerint Erdélybe s Kolozsvárra is hatott az események ereje. Az ellenzékiek s köztök conservativek is, p. o. Jósika Lajos s Toroczkay Miklós tanácskoztak s többek közt kimondták az általános és teljes unio óhaj-tását s annak eszközlésérei készséget. Számos ellenzékiek fel-

szólítottak engem is: menjek Pozsonyba ez ügyben működendő. E felszólításban nemzetem szavát véltem hallani, s fájlaltam, hogy azon órában vagyis tegnap tüstént nem indulhattam. Beteg ágyából csak most felkölt nőm, valóban nőmhöz illő buzgósággal hallotta a felszólítást s minden eseményeket, új élet és erő hatotta át s képesnek nyilatkoztatta magát utazni s késznek azon áldozatra is, hogy imádvá szeretett kisebbik fiunkat, ki még *ilyen* utazásra igen kicsiny, — itthon hagyja.

En ugyan látom hogy a felmenetel reá s nagyobbik fiunkra nézve is épen nem veszélynélküli. Hogy a sokat szenvedett polgárban épen polgári kötelessége teljesítésekor az igazságos ég kimélettel leend az ember iránt: veled együtt remélve, indulok hozzátok, mihelyt e napokban dolgaimat csak valamennyire is rendezhetem. Kérlek, szereztess számunkra szállást. Bár jót kaphatnék.

Áldjon az ég azért is, hogy alkotmányunkat s képviselőket, úgy mint parlamenti kormányt, megyei s törvényhatósági élet megtisztítandó s egyszersmind szilárdítandó alapjára akarod fektetni.

Mennyivel több események tudásával olvasod Te e soraimat, mint a mennyivel én írom azokat, még csak a 17-iki *Hírlap*-ot olvasám. Adja az ég, hogy láthatárunkat azóta semmi se borúsította legyen.

Nődet tiszteljük, gyermekeidet, csókoljuk nőmmel együtt, ki tégedet igen szívesen köszönt. Éljen boldogul addig is, míg baráti jobbodat, a leghívebb s legforróbb érzettel szorítandja W.

XCIX.

Kossuth Lajosnak. Pestről Pesten. 1848. ápr. 18.

Temérdek dolgaid miatt sem te nem jöhetvén hozzám, sem én nem tarthatván szabadnak téged háborgatni, egyszerszem találkozhatánk, lejövetelünk óta.¹⁾ Én azonban most reggel vivén nőmet Szedresre, szülőinek régóta ohajtott látogatására, nem tehetem, hogy búcsúszavacska nélkül menjek.

A létrejövendő s annyira kívánatos lapra nézve tudom, hogy két egyéniség nem futotta el figyelmedet, egyik Kemény Zsigmond, másik Pap Endre. Mindkettő igen hasznos leend. Keménynyel szóltam. Ő igen kész, csak azt ohajtja, hogy azok közül, kikkel most van a hírlapnál érintkezésben, valaki, főként Ötvös Ferencz vegyen, az új hírlapban, mint dolgozó vagy dolgozgató társ részt. Azt is megtudakoltam tőle, hogy a *Pesti Hírlap*i dolgozása következtében mennyit kap? Ő mondja,

¹⁾ T. i. Pozsonyból lejövetel óta.

mintegy 1200—1300 forintot. Gondolom, miként ennél többet kellene kapnia.

Hiszem, hogy egy igen olcsó s igen jó népujság felől is gondolkodtál. Erre is ismerek egy igen alkalmas segédet, ez Pap Zsigmond, ó hitű oláh pap, igen szép tehetségű s jó irányu ember.

Még van egy egyén, kiről mind a hirlapot, mind a miniszterium néhány szakát illetve, nem tehetem, hogy ne említsem, t. i.: Somogyi Antal, ügyünkhöz oly hív egyén s oly derék kapacitás, kit, azt hiszem, mellőzni vétek lenne. Én 29-én jövök vissza. Aldjon az ég.

C.

Kossuth Lajosnak. Szedresről. 1848. ápr. 19.

Megint egy pár sor olvasására kéntetlek. Bocsánat érette. Tudom, hogy eleget gondolkoztok arról: kiket s mire kelljen alkalmaznotok.

Magam is erről [habár hivatlan] sokat gondolkozván: két egyént tudok, kiket mellőzni kár és hiba is lenne. Egyik a szilárd jellemű s tiszta lelkű Erdődi Tamás, kivel az előbbi kormány oly méltatlanul bánt s ki a nemzeti s alkotmányos ügyérti hűségéért szenvedett. Igaz, hogy őt illetőleg azon nagy baj létezik, miként a magyar nyelvet nem bírja eléggé. Mindamellet is benne az ügy, vagyis az ő kijelelésében, elégtételt s diadalt igényel. — A másik Prényi Zsigmond. Biró társai közül [az öreg Récsin kivül] egyedüli, ki a mű pereinkben s a többi üldözöttekében mert helyes meggyőződése szerént szólani, s ki azóta is az ellenzékkel tartott.

Nagyon óhajtanám a Somogyi Antal alkalmazását is. Én őt közelebbről ösmerem. Hív és hév keblű ember. Feje jó, terjedt ösmeretei alaposak, s munkássága kitünő; és a mi nem felejthető, rég s egyenlő hűséggel küzd, — ő a szatmári 12 pont szerzője, — a jó ügy mellett.

Nőm szívesen köszönt, áldjon az ég, barátod.

U. i. Azon Nyiznyanckit, kiről Pozsonyban szóltam, ajánlom kegyedbe.

CI.

Kossuthnőnek. Pest. 1848. ápr. 30.

Egy pár keresésre sem sikerüle sem nekem, sem nőmnek önt honn találhatni; Lajost is csak éppen most s csak egy pillanatra találhatám ittlétem óta legelőször.

A kedves kis keresztfiamat illető ezen ide mellékelt iratot méltóztassék számára eltenni.

Nőm önt igen szívesen öleli, gyermekeit csókoljuk, maradok tisztelő barátja W.

CII.

Kossuth Lajosnak. Kolozsvár. 1848. május 14.

Pénzügyminister ur! Közép-Szolnok megyében már számos őrsereg van felkelve s rendezve, de fegyver majd mi sincs. Legczélszerűbbnek látszott — kivált olesóság tekintetéből — lándsákkal látni el a gyalogság két első s teljesen puska nélküli sorát. Egy ily lándsa körülbelől 1 pengő frtba kerül. Igen szükségesnek vélem, hogy a pénztárnak azon részéből, mely a megye háziszükségei fedezésén kívül fenmarad, s oda lesz küldendő, hová a pénzügyminister ur rendelendi, 1000 pfrt fordíttassék. Azon reményben, hogy a pénzügyminister ur ezen igen szükséges kiadást helyeslendi, én már a lándsák készítését meg is rendeltem.

Közelebbről leend szerencsém a visszacsatolt törvényhatóságok pénztárai kimutatását megküldeni, melyekből megtetszend, hogy az adó dolgában természetesen novemberig már semmi változást nem tehetvén, csak annyi felől lehet s lehetend rendelkezni, mennyi a régi kivetés után már bejött s még bejövendő, de hogy a törvényhatóságok belszükségeire az illő mennyiséget fentartván, megmarad annyi fölküldendő vagyis felküldhető, miből lehet még a bizottmányilag kiszakasztandókon kívül más szükséges célra is adni a törvényhatóságokban. Ily szükséges cél a börtönök építése, melyek a törvényhatóságokban borzasztó minőségűek. Ha nem lenne is most czélszerű új börtönök építéséhez kezdeni; de szükséges az építésre anyagokat szerezni.

CIII.

Kossuth Lajosnak. Kolozsvár. 1848. jun. 18.

Szeretett Barátom! Tudván, hogy nyugalom fő feltéte annyira óhajtott mentől előbbi meggyógyulásodnak, s tudván, hogy e nyugalom ugyis annyira van ostromolva, nem irtam neked, mert nem tudtam volna hozzád szólani a nélkül, hogy közdolgainkról s a honról ne szóljak, mely nekünk oly drága s melynek látatára oly setét! Hirlapból örömmel értem jobban létedet. azért irok egy pár szót csak ezeni örömöm s örömünk [kifejezésére.] Nőm legszívesb üdvözlése s azon kérés lenne e soraim foglalataja, hogy nődek jelents mindkettőnk részéről igen szíves

köszöntést s csókold helyettünk gyermekeidet. De nem állhatom, hogy arra is ne kérjelek, miként a miket Deáknak, Battyáinak, Szemerének, Klauzálnak részint ma, részint a napokban írtam, s a mik iránt őket felszólítottam, azok mellett szólj te is, a mennyire egészséged engedi, egy pár pártoló szót. Cura. ut valeas! barátod.

CIV.

Kossuth Lajosnak. Pest. 1848. jul. 17.

Szeretett Barátom! Fájt nekem, hogy tegnap nem leheték egy értelemben. Nincs szomorítóbb, mint midőn meggyőződésünk tilt vélekedésben kezét fogni azzal, kinek jobbját az élet minden viszontagságai közt híven szorítottuk s szorítandjuk sirunkig.

Megbocsáss, de kéntelen vagyok, nekünk drága időből, egy pillanatot elrabolni. Egy igen jó ismerősöm, Kempelen Rudolf mellett kell szót emelnem, hogy ki és mi, meghallod tőle; csak annyit irok, hogy becsületes, jókészületű s munkás ember, ha valami helyecske lenne számára, igen igen örvendene barátod.

CV.

Kossuth Lajosnak. Pest. 1848. jul. 22.

Szeretett barátom! Volt titoknokom, Mártonffy, irt neked Ó-Becséről az ottani dolgok állásáról. Mivel ő nekem két nappal későbből irt, közlöm veled levelét. Az ő nézetei s okoskodásai lehetnek félszegek, hibások: de e leveléből látszik az, hogy az ottani sergeknek nincs bizalmuk vezéreikben, nincs saját magukban: gyanakodnak egymás ellen s ügyök és az eredmény iránt csaknem kétségbe vannak esve. Ily hangulatnál s szellemnél rosszabb alig lehet. Ilyesmit nem orvosolhat egyéb, mint erélyes, határozott fellépés s szerencsés siker. Ha minden létező elévarázsolható erő nem concentráltatik az ellenség ottani fészkei ellen, ha feles ágyú mobillé téve s összeveendő vagy requirálendő lovakkal ellátva oda nem küldetnek: az ugynevezett rablócsoportok, de a kik — úgy látszik, nem rossz vezérek alatt állanak — lassankint mind feljebb és feljebb, talán idáig jövedenek.

Rosz benyomást okozand, hogy Hrabowszki, — kinek tapasztaltságához s tudományához sokaknál volt bizalom kötve — onnan eljő s egy, a legtöbbek előtt ismeretlen nevű s — amint tudom — ráczfaj tábornok megy helyébe. — Jó hatású s hasznos lenne, ha Mészáros bármi rövid időre lemenne, a dol-

gok állását saját szemeivel látandó. Hogy ezt eddig nem tette, — megvallom — nem tudom megfogni; valamint azt sem, hogy a Nádor nem ment még s nem megy most oda. Engem legalább, tudom, az ő helyzetében lánczon sem tudnának megtartani, hogy oda ne menjek. Bizony, a nehéz idők mind inkább súlyosodnak reánk; és dum Róma deliberat, non solum Sagunthum, sed et Roma perit. Barátod W.

CVI.

Kossuth Lajos ministernek. Pest. 1848. jul. 24.

Tegnap is elmentem hozzád; mert kellett volna egy pár tárgy iránt veled szólanom. Ezt nem tehetvén, bocsáss meg, hogy e sorokkal terhellek.

Emlékezhetsz azon közepszólnoiki követre: Buda Sándorra, ki velünk ment volt hozzád, mikor az oláhok szándokáról szoltunk. Ezen egyénről azóta győződtem meg, miszerint neki az oláhok közt itt és az eddigi Erdélyben is nem kicsiny hatása van; s hogy ez által ő épen nem fontosság nélküli személy. Erre nézve kettő lenne szükséges: egyik, hogy ő lekenyereztessék, másik, hogy ő itt magánál jobbnak adjon helyet. [Ő a 36-tal szavazott.] Azonban az is szükséges, hogy ő a megyében se legyen jelen; mert ő ott épen az oláhok legnagyobb fészkeben lakván, nem jót fog tenni. Ezekre nézve legjobb lenne annak teljesülhetnie, mire ő épen vágyik, t. i. hogy ő a Bányán felállítandó bányatörvénytörvényeknek egyik bírójává neveztetethetné ki. Ha lehet — kérlek — eszközöld ezt.

A volt Erdély első polgárának, a nagy tehetségű s aranytiszta jellemű idősb Bethlen Jánosnak nagyobbik fia mellett szólok. A fiu előbb katona volt s mint hadnagy vagy főhadnagy lépett ki. Szép esze van s főként a német s franczia nyelven írásban igen kifejelet. A külügyhöz nagyon jól lehetne alkalmazni. Ez annyival kívánatosabb, mivel ez által érdemdús atyja is jutalmazva s vigasztalva lenne. Neki, az értékileg felettebb megcsökkentnek, hét fiut kell részint nevelnie, s mind tartania. Szóltam tegnap e tárgyról Pulszkyval; ő hozzád utasított. Ezekre kér barátod.

CVII.

Kossuth Lajosnak. Pest. 1848. jul. 25.

Kedves Barátom! A székelyek telepítését illető törvényjavallatra nézve kérnélek, hogy mihelyt azt elkészíted, még mielőtt nekünk átadnád, olvasnánk együtt keresztül. Én a székelyek sajátságait ismervén, lehet, hogy némely fontos körül-

ményre figyelmeztethetnék. Továbbá jónak látnám, hogy azon törvényjavallatot, mielőtt a háznak beadnád, az erdélyi országos bizottmány nyal is közölnéd. Átalában a székelyek ügyére nézve ezen bizottmány nyal leend legszükségesebb értekeződni; jobban s könnyebben vezetend célra, mint a csupa székelyek-keli tanácskozás. Velök nem oly könnyü — kivált némely dolgokra nézve, — megegyezni. Bő tapasztalásból beszélek. Áldjon az ég!

CVIII.

Kossuth Lajosnak. Pest. 1848. aug. 1.

Szeretett Barátom! Pesten egy szép menyecske által felszólítva intézem hozzád azon kérést, hogy Zámoryt, ki az engem megbízó ösmerősöm, Szentimrei-nőnek közel rokona, helyhez, ha csak lehet, a kassai vagy sóvári kamarai inspektoratushoz számnoki állomásba. Áldjon az ég! barátod.

CXI.

Kossuth Lajos urnak Pesten. Pest. 1848. aug. 15.

Szeretett Barátom! Jellasicstól proclamatio jelenék meg. Nem lenne-e jó, hogy részünkről is a ministerium vagy a törvényhozó test által proclamatio bocsáttatnék magyar ugy, mint horváth és szloven nyelven? Békés hanggal kifejtendő, hogy teljesen helytelen s ok nélküli harcziar nyilatkozatuk s készületük. Szeretnék veled egy-két tárgy iránt szólni. Mikor lehet? Barátod.

CX.

Kossuthnak. Pest. 1848. szept. 2.

Szeretett Barátom! Bár hivatalos és nem hivatalos, de részint nagyon is fontos dologról óhajtottam volna több napok óta veled szólni; de szükségesebb dolgoktól nem akartam idődet rabolni. Megbocsáss, hogy ezt mégis e pár sorral teszem.

Emlékezhetsz, mikint az erdélyi országos bizottmány tagjai napidíjokra nézve hozzád kérdést intézvén, azt felelted, hogy szintügy fognak azok és szintazon napidíjt fogják kapni, mint a képviselők. Mi, azon bizottmány nyal több tagjai, kik képviselők nem vagyunk, a napidíj felvétele iránt tettünk lépéseket; de mindenünnen csak azon választ kaptuk, hogy te még nem tettél az iránt rendelést. Kérlek, tedd meg azt.

Megyémben én a nemzetőrség felfegyverzésére 1000 drb. lándzsát készíttettem s ennek árát, mint kir. biztos, a megyei

pénztárból kifizettettem. Óhajtanék ez iránt tőled egy helybenhagyó szót bírni, nehogy az nekem később difficultáltassék.
Mikor lehetne veled néhány szót szólanom? Áldjon az ég!

CXI.

Kossuth Lajos pénzügyminiszternek. Pest. 1848. szept. 7.

Szeretett Barátom! Nem csudálom, de nagyon sajnálom, hogy dolgaid halmaza miatt nem teljesítheted e napokban irt soraimban kifejezett azon kérésemet, hogy áldozz ha csak néhány pillanatot is nekem, egy-két egyéni s egy pár közdolog felőli beszélésre. Nem tudván, lehetek-e és mikor szerencsés veled szólhatni, két egyén dolgában szólok hozzád néhány szót.

Katona Miklós — kit ismersz — fel van szólítva, vagy talán meg is kínálja őrnagysággal az Erdélyben alakuló Kossuth-lovassághoz. Ő azonban nem tudja tisztán, hogy azon kinevezés érvényesen eredhet-e onnan s e végre csak egy pár perczigi veled szólhatást kér általam is. — A másik Péchy nevű, kit én számos évek előtt ismertem, mint hadnagyot az akkori József huszároknál. Bizonyítványai az ellenség előtti vitézségéről igen jók vannak. Dobay ezredes Erdélyben az ottani önkéntes gyalogsereghez azért nem alkalmazta, mivel inkább csak a lovas szolgálathoz ért, s mivel már igen idősenek találta. Igaz, hogy a ficzko már 52 éves s 7 seb fedti testét; de jó erőben van. Kérlek, alkalmaztasd őt is óhajtása szerint hasonlóan a Kossuth lovassághoz. A minapi sorokra választ vagy izenetet kér, barátod.

[Kossuth e levélre jóváhagyólag felelt.]

CXII.

Kossuth Lajosnak. Freywaldau. 1848. okt. 16.

Tisztelt Barátom! Engedj egy őszinte szót barátodnak. Sokszor volt nagyon sok és fontos dolgod; de tudom, sohasem annyi s oly fontos mint most. Mégis kénytelen vagyok ezek közepette egy pár perczedet igénybe venni.

A honhoz képest egyén bárki is csak morzsa, s a polgár nagy kötelessége mellett a barát iránti tekintet messzire háttérbe szorúl. De az egyes polgár becsülete is a hon vagyona s mint ilyen, szent; s van baráti tartozás is, melyet senkinek és sohasem szabad feledni.

Emlékezhetsz, hogy pestróli elmenetelem előtti estve nálad voltam s mondtam, miszerint nőmet s gyermekeimet Pestnél nyugalmasabb s bátorságos helyre azaz Gräfenbergbe

fogom vinni. Mondtam akkor, még pedig ismételve mondtam, mikint ha a hon szolgálata s törvényes szabadságunk szent ügye körül valami adja magát elő, melyben én, a vak s magammal jötehetetlen, tehetek s használhatok valamit: irjatok nekem s én azonnal sietek vissza honomba s oda, hol azt a szükség kívánja.

Ezen ünnepélyes nyilatkozat és kérés után nem lehetett nem csodálkoznom, hogy mielőtt f. hó 10-én a távollevők iránti indítványodat tetted, vagy irattál nekem [pl. Stuller által,] bár egy pár szót, vagy pedig nem tettél indítványokban a vakokat s nyomorékokat illetőleg kivételt. — Ezt nem tévén, barátodat azon keserű alternativeba tetted, hogy sorssujotta napjaiban üldözés tárgyává váljék, vagy pedig az mondattasék róla, hogy őt, ki a kötelességteljesítésre soha intést sem, várt arra kényszeríteni kellett, s hogy büntetéstőli féltében tért honába vissza. — Barátom, félelemmel a hajdani kormány sem tudott engem semmire is bírni; a jelen vagy jövő sem birand egy lépésre is. Inkább, hogysem a gyávaság bélyegét tűzzem nevemre, kész lennék koldusbotra jutni áldott nőmmel s ártatlan gyermekimmel együtt.

Hogy engem honunk s a világ előtt úgy jelentessen meg, mint vagy kötelességéről elfelejtkezett, vagy gyáva félelemből cselekvőt: azt én senkitől sem érdemlettem meg s legkevesebbé tőled, barátom.

Ezért egy hónapért élt s szenvedett honfi becsülete s a barátság szent nevére kérlek, hozd helyre e sértést, melyet becsületemen kivétel nélkül mondott ezen szavaiddal ejtettél. [»Nincs most annak ideje, hogy külföldön sétáljanak.«] És ments ki a fenmondottam keserű alternativából az által, hogy reám nézve tétessék nyilvános kivétel, mint a ki vaksága által azon keserves állapotra jutott, hogy a mozgalom s cselekvés jelen pillanatai közt a megtámadott hont nem védheti és semlegesen kell maradnia, s cselekvőleg nem léphet fel.

Ezekhez járul az is, hogy tegnapelőtt egy oly kínos és veszélyes gyomorgörcs rohant meg, s 19 óráig gyötört, melyért Priesznitz komoly cura alái vételt ítélte multhatatlannak s azt meg is kezdette.

Mindazáltal ismételem újra is, hogyha van vagy lehetne most, vagy később a közjót s honunk törvényes szabadságát illetőleg reám valami szükség s én a honban elveimhez s meggyőződésemhez híven maradva használhatnék: úgy rendelkezék velem a hon s mihelyt az, mit feljebb kértem, megtörténvén s én a nélkül mehetek, hogy visszatérésem a kényszerültség s büntetéstőli félelem színe legyen, azonnal megyek, s eröm utolsó maradványát és utolsó lehetemet is a honban

szentelendem a honnak. Igenis bár betegen, hacsak mozogható állapotban leszek, sietendek vissza s megteendem a legnagyobb áldozatot, mit én tehetek, t. i. vagy áldott nőm, egyedüli ápolóm nélkül megyek, vagy megengedem, hogy a hív nő a szint oly hív anyának törje meg szívét, gyermekeinket idegen földön anya nélkül hagyván.

A feljebbi kérések teljesítéséért esd barátod.

CXIII.

Kossuth Lajos elnöknek. Freywaldau. 1848. Okt. 19.

Tisztelt Elnök ur! Hogy megyémben a Szamos mentén s leginkább azon (fájdalom!) magyar helységben, melynek oskolák általi művelésén már szüleim s magam is annyit igyekeztünk, minő vért fagyaláló s undorító kegyetlenségekben nyilvánul a dühös lázadás, azt az épen most vett ide mellékeltekből átlátni méltóztatik.

Erdély a legvészesebben pusztítandó tűznek gyűlöpontja jelenben. De alig van s talán nincs is hely, melyből a minden rendet felforgató, alkotmányunkat megsemmisítő s nemzetiségünk kiirtását inkább előmozdító mozgalmak dúsabban fejlődnének ki s harapódnának szét, mint épen a fennemlített Sibó helysége, mely Közép-Szolnokmegyének Doboka s Belső-Szolnokmegyéekkel s Kővár vidékével összerúgó s határos szegletén fekszik. Ha ezen hely s annak környéke törvényes engedelmességre nem szoríttatik, még pedig rögtön s haladék nélkül: a romboló tűz annyira leend bizonynyal terjedve, hogy annak tízannyi erő, mint most, sem fog gátot vethetni, száz és ezer ártatlanok felmészárlása mulhatatlanul be lesz következő.

Jól tudom azt, hogy nekem, mint főispánnak e pillanatban ott lenne helyem. És bizonynyal sok más igen fontos tekintetek mellett azt is félre tenném, miszerént azon felbőszült nép [ha eddig már meg nem tette] bizonynyal szétrombolandja ott mindenemet, mihely megtudandja a büntető igazság nevébeni közeledésemet; mindezt, mondom, nem tekintve sietnék oda, hogyha elegendő fegyvereserő nélkül s szerencsétlen vak és nyomorék állapotomban ott személyemben hivatalomat nem tenném ki a leglealázóbb s szörnyebb bántalmaknak; melyektől, bármi kinokat foglaljanak is magokban, személyemre nézve nem irtózni elég erősnek érzénem magamat, hogyha azzal ügyünknek valamit használhatnék s nem ártalmas botrányt és kárt okoznék.

Esdeklek, rendelkezék ön a szerént, hogy azon szerencsétlen s most már gonosz ármány által minden katonai oltá-

lomtól megfosztatott vidékbe haladék nélkül elegendő fegyveres-erő küldessék. — Erdélyből küldettetni bizonyynyal nem fog, máshonnan kell tehát azt küldeni.

Illő tisztelettel maradok Önnek hív polgártársa.

CXIV.

Kossuthnak. Freywaldau. 1848. okt. 24.

Tisztelt Elnök ur! Remélem, vette ön f. hó 16-án sürgöny által küldött privát s 19-én irt hivatalos leveleimet. Ezekben a gyalázatos reactio gaz törekvései által felizgatott népnek előbb Kővárban kitört, azután megyémbe is áthatott vétkes és botrányos fellázadásáról szólván, kértem önt, a nagy vést szü- lendő, de még most kevés erővel is elfojtható lázzadás elnyomá- sára szükséges fegyveres erőnek haladék nélküli odarendelésére.

Fogja ön tudni, miszerint megyémből az ott volt igen kicsiny számú katonaságot is eltávolította az erdélyi hadi kormány s így a felbujtatott nép martalékaul van közigaz- gatás és rend, ugy mint a békés polgárok személye s vagyonuk oda vetve. Hogyha lehetetlen oda sorkatonaságot küldeni, mely- nek csak megjelenése több hatással lenne az aziránt nagy hódolattal viseltető nép közt, mint más fegyveres erőnek, véres küzdelemnek, ugy a szomszéd magyar megyékből lenne szük- séges a lázongás elnyomására elégséges [500—1000 főből álló] fegyveres erőt küldeni. Igen szükséges lenne 500 vagy 600 szuronyos fegyvert a megyémbeli nemzeti őrsereg, 200-at pedig a zilahi őrsereg számára adni és sietve vasuton s előfogatok- kal éjjel-nappal küldeni.

Ezen kérésemet honfi figyelembe s buzgóságába ajánlván, tisztelettel maradok önnek hív polgártársa.

Kiadja: FERENCZI ZOLTÁN.